

Nanke Dokter
Fontys Hogeschool, 's-Hertogenbosch
Contact: n.dokter@fontys.nl

Schooltaalbevorderend leraargedrag

1. Inleiding

De taal die op school wordt gebruikt, verschilt substantieel van het taalgebruik thuis. Leerlingen moeten schooltaal leren, omdat hun vaardigheid daarin bepalend is voor schoolsucces. De leraar speelt een prominente rol bij het bevorderen van schoolse taalvaardigheid, maar leraren in het basisonderwijs verschillen in de mate waarin ze dat doen. In het gepresenteerde onderzoek wordt het schooltaalbevorderend gedrag van leraren tijdens de rekeninstructie onder de loep genomen. Er zijn opnames gemaakt van de rekeninstructies van 27 leraren in groep 3 en 4, om na te gaan hoe leraren de ontwikkeling van schooltaal bij hun leerlingen bevorderen.

2. Kenmerken van schooltaal

Schooltaal kan gedefinieerd worden als een specifiek taalregister voor gedecontextualiseerde en cognitief veeleisende communicatie, die vooral aan de orde is bij het overdragen en construeren van kennis op school. Leerlingen moeten inhouden leren met gebruikmaking van een taalregister dat ze nog niet beheersen (Schleppegrell 2004). Leerlingen die van huis uit niet vertrouwd zijn met schooltaal zijn afhankelijk van leraren die laten zien hoe ze taal in de klas moeten gebruiken (Elbers 2012).

Aarts, Demir & Vallen (2011) beschrijven in het DASH-project (*Development of Academic Language in School and at Home*) drie aspecten van schooltaal:

- *Inhoudelijk* kenmerkt schooltaal zich door een gevarieerde woordenschat met infrequente woorden, gebruik van informatierijke uitingen, expliciete verwijzingen naar tijd en plaats en een hoge mate van abstractie.
- *Communicatief* kenmerkt schooltaal zich doordat het gericht is op het overbrengen van informatie op een formele, objectieve manier.
- *Vormelijk* kenmerkt schooltaal zich door het gebruik van complexe, samengestelde zinnen en door gebruik van taalmiddelen waarmee samenhang wordt aangebracht (zoals 'verwijswoorden' en 'verbindingswoorden').

3. Bevorderen van schooltaalontwikkeling

Om de ontwikkeling van schooltaal te bevorderen, kunnen leraren hun leerlingen op drie manieren ondersteunen. Ten eerste kunnen ze zelf schooltaal gebruiken in hun taalaanbod aan de leerlingen. Taalaanbod is een onmisbare bron voor het leren van schooltaal (Krashen 1985). Hierbij is het van belang dat het aanbod rijk is in kwantiteit en kwaliteit (Huttenlocher, Vasilyeva, Cymerman & Levine 2002). Ten tweede kunnen ze leerlingen helpen om het schooltaalaanbod te begrijpen, bijvoorbeeld door betekenisonderhandeling. Als leerlingen de gelegenheid krijgen om actief in gesprek te gaan over de betekenis van de aangeboden schooltaal, krijgen ze diepere kennis over wat het taalaanbod exact betekent en hoe deze taal moet worden gebruikt (Zwiers 2008). Ten derde is het belangrijk dat leerlingen de gelegenheid krijgen om zelf schooltaal te gebruiken. Leraren kunnen situaties creëren waarin leerlingen schooltaal produceren, zoals leergesprekken. Onderzoek van Mercer & Littleton (2007) liet zien dat de vaardigheid in redeneren en de algemene schoolprestaties van leerlingen verbeterde bij deelname aan leergesprekken in de klas.

In onderstaande tabel is een overzicht te vinden van de drie manieren waarop leraren schooltaal kunnen bevorderen. Elke manier is onderverdeeld in een aantal categorieën op basis van literatuurstudie en is aangevuld met concrete voorbeelden.

Schooltaalbevorderend leraargedrag	Definitie met voorbeelden	
Schooltaalaanbod (gebaseerd op Aarts e.a. 2011; Uccelli e.a. 2014)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Infrequente woorden 2. Hoge lexicale dichtheid 3. Morfologisch complexe woorden 4. Expliciete beschrijving van tijd 5. Expliciete beschrijving van plaats 6. Complexe zinsconstructies met bijzinnen 7. Verbindende elementen, zoals 'voegwoorden' 8. Abstractieniveau door gedecontextualiseerd taalgebruik 9. Bewust benoemen van schooltaalregister 	De leraar bevordert schooltaal door het zelf op een correcte manier te gebruiken. <i>En als we willen weten hoe we tot een antwoord kunnen komen, dan kunnen we bekijken welke strategieën daarvoor bestaan.</i>
Gedrag gericht op schooltaal begrip van leerlingen (o.a. gebaseerd op Smit 2013; Zwiers 2008)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hardop denkend voordoen 	De leraar demonstreert en benoemt hoe taal gebruikt moet worden. <i>Eerst zeggen we altijd de eenheden, negen, en dan zeg je de tienvouden, tachtig. Negenentachtig!</i>

	2. Betekenis geven (semantiseren)	De leraar geeft betekenis aan woorden of breidt de betekenis van woorden uit door taal te gebruiken. <i>Een meetlat is hard en een meetlint, die is meer slap.</i>
	3. Verbeterd herhalen van eigen taalgebruik	De leraar herhaalt wat hij zei, maar verbetert aspecten van het taalgebruik naar meer schooltaal. <i>Schrijf dit op. Noteer de informatie ernaast.</i>
	4. Herhalen van eigen correct taalgebruik	De leraar herhaalt exact wat hij heeft gezegd om de correct gebruikte taal te benadrukken. <i>Een twintigveld, een twintigveld.</i>
	5. Herformuleren van eigen taalgebruik	De leraar herhaalt zijn boodschap op een andere manier. <i>Vandaag leren we waarom het handig is om getallen te kennen. Waarvoor gebruik je getallen?</i>
	6. Visualiseren	De leraar gebruikt materialen of gebaren om de taal te verbeelden.
Gedrag gericht op schooltaal-productie door leerlingen (o.a. gebaseerd op Smit 2013; Zwiers 2008)	1. Vragen om preciezer te formuleren	De leraar vraagt het kind of hij dat nog iets duidelijker kan zeggen, altijd met de bedoeling om meer/betere taal te ontlokken bij het kind. <i>Kan je dat ook anders zeggen? Ken je daar nog een woord voor?</i>
	2. Aanwijzingen geven	De leraar richt de aandacht van de leerling op taalaspecten. <i>In het woord zie je een ander woord dat je vast wel kent.</i>
	3. Prikkelende opmerkingen maken	De leraar doet een prikkelende uitspraak die schooltaal ontlokt. <i>Dus kilometers is hetzelfde als millimeters 100 wat? 100 melkpakken?</i>
	4. Verbeterd herhalen van uiting leerling	De leraar herhaalt wat de leerling zei, maar verbetert aspecten van het taalgebruik naar meer schooltaal. <i>LLn: Je kan er met drie Lk: Ja, je kan er met drie mensen opzitten.</i>
	5. Herhalen van correcte uiting van leerling	De leraar herhaalt exact wat het kind heeft gezegd om te benadrukken dat het kind de taal goed gebruikt heeft. <i>Luister eens even wat B. daar zegt: het is allemaal oneven!</i>
	6. Herformuleren van uiting van de leerling	De leraar herhaalt de uiting van de leerling op een andere manier. <i>LLn: Op een autobord. Lk: Ja inderdaad, op een nummerbord.</i>

4. Het onderzoek

In ons onderzoek wordt talige instructie in het rekenonderwijs centraal gesteld. Rekenonderwijs is de laatste jaren veel contextrijker en taliger geworden (Prenger 2005) en biedt daardoor kansen voor het bevorderen van schooltaal. Als eerste stap in de analyse zijn de rekeninstructies ingedeeld naar instructiemethode, namelijk ‘uitleg’, ‘gesprek’, ‘taakinstructie’, ‘taakevaluatie’ en ‘organisatie’. Daarnaast hebben we, middels een expertmeting, vastgesteld welke methodes het meest kansrijk geacht kunnen worden voor het bevorderen van schooltaal. Leraren bleken sterk te verschillen in de mate waarin ze de verschillende methoden gebruiken en daarmee ook in de kansen die ze creëerden voor het vertonen van schooltaalbevorderend gedrag. Door de rekeninstructies te analyseren aan de hand van bovenstaand schema, kunnen we nagaan in hoeverre leraren deze kansen daadwerkelijk gebruiken en welk schooltaalbevorderend gedrag ze laten zien.

Referenties

- Aarts, R., S. Demir & T. Vallen (2011). “Characteristics of Academic Language Register Occurring in Caretaker-Child Interaction: Development and Validation of a Coding Scheme”. In: *Language Learning*, 61 (4), p. 1173-1221.
- Elbers, E. (2012). *Iedere les een taalles? Taalvaardigheid en vakonderwijs in het (v)mbo. De stand van zaken in theorie en onderzoek*. Utrecht/Den Haag: Universiteit Utrecht/PROO.
- Huttenlocher, J., M. Vasilyeva, E. Cymerman & S. Levine (2002). “Language input and child syntax”. In: *Cognitive Psychology*, 45, p. 337-374.
- Krashen, S.D. (1985). *The input hypothesis: issues and implications*. London/New York: Longman.
- Mercer, N. & K. Littleton (2007). *Dialogue and the Development of Children's Thinking: A Sociocultural Approach*. Hoboken: Taylor & Francis Ltd.
- Prenger, J. (2005). *Taal telt! Een onderzoek naar de rol van taalvaardigheid en tekstbegrip in het realistisch wiskundeonderwijs*. Groningen: Dissertations in Linguistics.
- Schleppegrell, M. (2004). *The language of schooling: A Functional Linguistics Perspective*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Smit, J. (2013). *Scaffolding language in multilingual mathematics classrooms*. Utrecht: Dissertation Utrecht University.
- Uccelli, P., C. Barr, C. Dobbs, E. Phillips Galloway, A. Meneses & E. Sánchez (2014). “Core academic language skills (CALs): An expanded operational construct and a novel instrument to chart school-relevant language proficiency in preadolescent and adolescent learners”. In: *Applied Psycholinguistics*, available on CJO2014.

Zwiers, J. (2008). *Building academic language: essential practices for content classrooms, grades 5-12*. San Francisco: Jossey Bass Teacher.